

725
N 84

ARXIVSHUNOSLIK

425
A-14

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
FANLAR AKADEMIYASI

O'ZBEKISTONNING ENG YANGI TARIXI MASALALARI
BO'YICHA MUVOFIQLASHITIRUVCHI-METODIK MARKAZ

ARXIVSHUNOSLIK

O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
5120300 – Tarix (jahon mamlakatlari bo'yicha)
bakalavriat yo'nalishi talabalari uchun
darslik sifatida tavsiya qilgan

-5487-

TOSHKENT

«TURON-IQOBOL»

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

M 84 Arxivshunoslik. Darslik. / O'zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo'yicha Muvofiglashtiruvchi-metodik markaz, 2018. – T.: "Turon-Iqbol", 2018. – 352 b.

Mas'ul muharrir:

Z.A. Saidbobojev – tarix fanlari nomzodi, dotsent.

Tagirizchilar:

N.A. Mustafajeva – tarix fanlari doktori;

M.S. Isakova – tarix fanlari doktori.

Darslikda O'zbekistonda arxiv sohasining rivojlanishi tarixi, uning huquqiy-me'yoriy asoslari va arxiv ishining tashkil qilinishi, arxiv muassasalarida fondlarni jamlash, hujjatlar bilan ishlash, ularni turkumlash, sharhlash, kataloglashtirish, ro'yxatdan o'tkazish, qayd qilish, ulardan foydalanish va mazkur jarayonlarga taalluqli bo'lgan hujjatlarni rasmiylashtirish, shuningdek, arxiv sohasini boshqarish hamda avtomatlashtirish mavzulariga oid nazariy va amaliy ma'lumotlar o'tin olgan.

Darslik O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2017-yil 28 iyundagi 434-sonli buyrug'iga asosan nashrga tavsiya etilgan.

Darslik PZ-20170928749 raqamli "O'zbekiston mustaqillikka erishishining tarixiy shart-sharoitlari jittimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar" mavzusidagi amaliy loyiha doirasida tayyorlandi.

© O'zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo'yicha Muvofiglashtiruvchi-metodik markaz, 2018.

ISBN 978-9943-14-547-4 © «TURON-IQBO'LBOL» nashriyoti, 2018.

MUNDARIJA

SO'Z BOSHI	7
(<i>t.f.d., prof. Raximov M.A.</i>)	
1-MAVZU. ARXIVSHUNOSLIK FANI HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA	11
1. Arxivlarning davlat va jamiyat hayotidagi o'rni.	
2. Arxivshunoslik fani va uning maqsad, vazifalari.	
3. Arxivshunoslik ushblari.	
4. Arxivshunoslikning boshqa fanlar bilan bog'liqligi.	
(<i>t.f.n., dots. Burijeva X.A.</i>)	
2-MAVZU. ARXIVLARINING ILMIIY-MALUMOTNOMA APPARATI	26
1. O'zbekiston Respublikasi Milliy Arxiv fondi hujjatlarga ilmiy ma'lumotnoma apparatini (IMA) tuzish tartibi.	
2. Yo'l ko'rsatkich, ro'yxat, tavsif, sharhlar va boshqa arxiv ma'lumotnomalari.	
3. Kataloglar va ularning turlari, kataloglarni tuzish tartibi.	
4. IMA qo'shimcha ma'lumotnomalari.	
(<i>t.f.d., prof. Alimov I.A., t.f.n., dots. Saidbobojev Z.A.</i>)	
3-MAVZU. ARXIV HUJJATLARI QIMMATLILIGI EKSPERTIZASINI O'TKAZISH TARTIB-QOIDALARI	45
1. Hujjatlarning qimmatligini aniqlash ekspertizasini o'tkazishning asosiy maqsad va vazifalari.	
2. Hujjatlarning qimmatligini aniqlash ekspertizasini o'tkazishning asosiy bosqichlari.	
3. Hujjatlarning qimmatligini aniqlash ekspertizasi mezonlari.	
4. Hujjatlarning qimmatligini aniqlash ekspertizasini o'tkazish jarayoni va uning natijalarini rasmiylashtirish.	
(<i>t.f.n. Xamidova M.S.</i>)	

4-MAVZU. ARXIV HUJJATLARIDAN FOYDALANISH TARTIBLARI..... 59

1. Arxiv hujjatlaridan foydalanish turlari.
 2. Arxiv hujjatlaridan foydalanish tartib-qoidolari.
 3. So'rovnomalar va ularni berish tartibari.
- (*t.f.n. Xanidova M.S.*)

5-MAVZU. ARXIV HUQUQI 73

1. Arxiv huquqi tushunchasi.
 2. O'zbekistonda arxiv ishi qonunchiligi.
 3. O'zbekiston Respublikasida arxiv sohasigi oid hukumat qarorlari.
- (*t.f.n., dots. Saidboboyev Z.A., t.f.n., dots. Ismoilov M.M.*)

6-MAVZU. ARXEOGRAFIYA VA UNING VAZIFALARI..... 98

1. Arxeografiyaning predmeti, maqsad va vazifalari.
 2. Arxeografik materiallarning tadqiq qilinishi tarixidan.
 3. Hujjatlarni nashr qilish tartibi.
 4. Hujjatlarni arxeografik rasmiylashtirish.
- (*t.f.n., dots. Rahmonqulova Z.B.*)

7-MAVZU. ARXIV ISHI MENEJMENTI 123

1. Arxiv ishi menejmenti tushunchasi.
 2. Arxiv ishini boshqarish tarixidan.
 3. Arxivlar faoliyatini rejalatirish, hisobga olish va hisobot qabul qilish.
 4. Kadrlar bilan ishlash.
- (*tex.f.n., dots. Abdullayev A.X., Daurova Sh.X.*)

8-MAVZU. ARXIV ISHIGA ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH 149

1. Arxiv ishini avtomatlashtirishning tarixiy bosqichlari.
 2. Arxiv sohasida qo'llaniluvchi zamonaviy axborot texnologiyalari.
 3. Arxiv hujjatlarining elektron nusxalarini yaratish amaliyoti.
 4. Arxivlar faoliyati modernizatsiyasi: yutuq va kamchiliklar.
- (*t.f.d., dots. Isakova M.S.*)

9-MAVZU. DASTLABKI ARXIVLARNING TASHKIL ETILISHI. QADIMGI DUNYO ARXIVLARI 168

1. Dastlabki arxivlarning shakllanishi va turlari.
 1. Qadimgi Sharq davlatlari arxivlari.
 2. Misrda qadimgi davr arxivlari.
 3. Qadimgi Yunonistonda arxiv ishi.
 4. Qadimgi Rim arxivlari.
- (*t.f.n., dots. Buriyeva X.A., Choriyev Sh.Sh.*)

10-MAVZU. O'ZBEKISTONDA ARXIV ISHI TARIXIDAN (QADIMGI DAVRDAN 1917-YILGACHA)..... 202

1. O'rta Osiyoda qadimgi davr arxivlari.
 2. O'rta asrlarda O'rta Osiyo arxivlar tarixidan.
 3. Amir Temur davrida arxivlar.
 4. O'zbekiston hududida xonliklar davriga oid arxivlar tarkibi.
 5. Turkiston general-gubernatorligi davrida arxiv ishi.
- (*t.f.n. Jumayev U.X., Choriyev Sh.Sh., Usmanov F.Q.*)

11-MAVZU. 1917-1940-YILLARDA O'ZBEKISTONDA ARXIV ISHI 237

1. Turkiston ASSR da arxivlarning paydo bo'lishi.
 2. Arxiv ishi markaziy boshqarmasi (Tsuardel) faoliyati.
 3. 1930-yillarda O'zSSR da arxiv ishi.
- (*t.f.n. Jumayev U.X., Choriyev Sh.Sh.*)

12-MAVZU. 1941-1990-YILLARDA O'ZBEKISTONDA ARXIV ISHI 263

1. 1941-1955-yillarda O'zbekistonda arxiv ishi tarixi.
 2. 1958-1985-yillarda O'zbekistonda arxiv ishining asosiy xususiyatlari.
 3. O'zbekistondagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning arxiv ishiga ta'siri (1985-1991-yillar).
- (*Adilov J.X., Hamrayev S.A.*)

13-MAVZU. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MARKAZIY DAVLAT ARXIVLARI 287

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxivi (O'ZR MDA)ning tashkil topishi va faoliyati.

2. O'zR MDAdagi tarixiy hujjatlar.
3. O'zbekiston Respublikasi kino, surat va ovozi hujjatlar Markaziy davlat arxivi (O'zR KSOH MDA) tarixi va hujjatlar tavsifi.
4. O'zbekiston Respublikasi Ilmiy-texnikaviy va tibbiyot hujjatlari Markaziy Davlat arxivi (O'zR ITTH MDA) faoliyati. (Saidbobojeva G.N.)

14-MAVZU. MUSTAQIL O'ZBEKISTONDA ARXIV ISHI 307

1. O'zbekiston arxivlari faoliyati va mustaqillikning dastlabki yillarida arxiv tizimining islohi qilinishi. Arxiv tizimi boshqaruvi. Arxiv turlari.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat arxivlarining xalqaro aloqalari.
3. Arxivlarni texnik ta'minlash va foydalanish vositalarini takomillashtirish.
4. Kadrlar zaxirasini shakllantirish va ta'lim muassasalarida arxivshunos mutaxassislarini tayyorlash masalalari. (Djabbarova Z.X., Sugunov O.X.)

GLOSSARIY 328

MUALLIFLAR HAQIDA MALUMOT..... 348

SO'Z BOSHI

Insoniyat sivilizatsiyasining ming yillar davomida kechgan tarixiy jarayonlari va unda erishgan yutuqlari haqidagi qimmatli ma'lumotlar turli davrlarda yaratilgan manbalarda aks etadi. Ayniqsa yozma manbalar va ular orasida o'zining asilligi, mazmun-mohiyati, xilma-xilligi bilan alohida ahamiyatga ega bo'lgan arxiv hujjatlari dunyo mamlakatlari, davlatlar ravnaqi, xalqlar madaniyati, jamiyat hayoti, siyosiy, iqtisodiy, madaniy-ma'naviy rivojlanishi bilan bog'liq muhim axborot beruvchi vosita hisoblanadi.

Hozirgi zamonda ko'plab davlatlarda arxiv hujjatlarini jamlash, saqlash, tartibga solish hamda ulardan foydalanish uchun sharoitlar yaratib berayotgan arxiv muassasalari faoliyat yuritib keladi. Jahonda mashhur sanalgan arxivlar qatorida Fransiya Milliy arxivlari, AQSH Milliy arxivi, Buyuk Britaniya Milliy arxivi, Germaniya Federal arxivi, Avstraliya Milliy arxivi, Italiya Markaziy davlat arxivi, Vatikan arxivi, Rossiya Federatsiyasi davlat arxivi, Belarussiya Respublikasi Milliy arxivi, MDH davlatlarining markaziy arxivlari va yana boshqa tanig'li arxiv muassasalarini qayd etish mumkin. Ularda qadimiy davrlardan boshlab to hozirgi zamonga qadar millionlab hujjatlar to'planib minglab arxiv fondlariga jamlangan. Shu jumladan, Markaziy Osiyo mintaqasida joylashgan mamlakatlarning yirik arxivlari qatorida O'zbekistonda faoliyat yuritib kelayotgan Markaziy davlat arxivlari qimmatli tarixiy hujjatlarga boy bo'lgan muassasalari sifatida e'tirof qilinadi. Ularda saqlanayotgan tarixiy hujjatlar tarixiy o'tmishni birlamchi manbalar asosida yoritishda hamda zamonaviy davrda davlat, jamiyat, insonlar hayo-